

**Krzysztof
Kłosiński**

**Poza zasadą
komunikacji**



UNIwersYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Książka Krzysztofa Kłosińskiego rzuca wyzwanie wszystkim zasadom ekonomii korporacyjnej pleniącym się na współczesnych uniwersytetach, w ministerialnej nowomowie o „doskonałości naukowej”, w „nauko-metrycznych” wykazach punktacji czasopism itp. Zamiast komunikacji rozumianej jako metoda kontroli każdego przekazu, zamiast znaczenia jako obszaru kapitalizacji nauki pojawiają się literatura i literatu-roznawstwo narzucające reguły własnej ekonomii widzianej jako gigantyczny potłacz. Literackie zawieszenie komunikacji, anihilacja znaczenia, „spalenie” znaku w akcie odbioru ukazywane przez Kłosińskiego ujawniają potęgę literatury obracającej w nicość machinacje ekonomii akumulacyjnej, którą ekonomia „naturalna” co rusz skutecznie bierze w nawias. *Poza zasadą komunikacji* to jedna z najważniejszych książek współczesnej polskiej humanistyki.

(z recenzji
prof. dra hab. Tomasza Mizerkiewicza)

POZA ZASADĄ KOMUNIKACJI

Krzysztof Kłosiński

Poza zasadą komunikacji

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2021

[Kup książkę](#)

Recenzja
Tomasz Mizerkiewicz

Nicość w pracy	7
Humanistyka w uniwersytecie	15
Status dyskursu teoretycznego	35
Poetyka w świetle dekonstrukcji	59
Literatura jako potłacz (z dziejów pewnej idei)	89
Literatura jako <i>epoche</i>. Literackie warunki doświadczenia	103
Fabuła i fabułożnawstwo – zagadnienia interdyscyplinarne	127
„O roku ów”. Rokowania historii literatury	143
De(re)konstrukcja męskości	163
Literaturoznawczy darwinizm	183
Humanistyka nowa	211
 Bibliografia	227
Nota bibliograficzna	241
 Indeks	243
 Summary	249
Streszczenie	253

- Adorno Theodor W. 223
 Antonik Dominik 213, 221–222
 Aronson Amy 165, 166
 Arystoteles 9–10, 127, 133, 139
 Atatürk Mustafa Kemal 158
 Attridge Derek 76
 Austen Jane 204–205
 Austin John Langshaw 105, 151, 200
- B**alzac Honoré de 134, 140
 Barash David P. 201
 Barash Nanelle R. 201
 Barcz Anna 216
 Barthes Roland 47, 48, 61, 134–135, 141, 189–190, 222
 Bataille Georges 74–75, 89, 91–92, 94, 96–97
 Baudrillard Jean 10, 95–102, 141
 Beasley Chris 179–181
 Bednarek Joanna 213
 Beer Gillian 183–187, 207
 Benjamin Walter Bendix Schönflies 156
- Benoist Jean-Marie 95
 Benveniste Émile 128
 Bérubé Michael 21, 29–30, 206
 Bielik-Robson Agata 222–223
 Birault Henri 110
 Blanchot Maurice 7, 9–13, 108–110
 Bloom Paul 206
 Błońska Wanda 64, 134
 Błoński Jan 7
 Bolecki Włodzimierz 22, 30–31, 35
 Boltiański Włodzimierz Grigorie-
 wicz 65
 Bourdieu Pierre-Félix 221
 Bouzaher Myriem 78
 Boyd Brian 184–185, 187, 190, 193, 196–197, 199–200, 204, 206
 Braudel Fernand Paul 146
 Bremond Claude 132, 134
 Brewer John 149
 Brooks Peter 129, 135–136, 138, 140–141
 Butler Judith 103, 171, 180
 Byron George Gordon Noel 150

- Carrigan Tim 174
 Carroll Bret E. 166, 168
 Carroll David 38, 39, 192
 Carroll Joseph 183, 186–188, 190–193, 195–196, 198, 200–208
 Celan Paul właśc. Antschel Paul 59
 Certeau Michel de 159
 Chambers Ross 138, 141
 Chandler James 149–152
 Chateaubriand François-René de 10
 Chatman Seymour 50
 Clark Timothy 108–110
 Coleridge Samuel Taylor 150
 Collingwood Robin George 150
 Connell Bob właśc. Connell Robert W. patrz Connell Raewyn W.
 Connell Raewyn W. 167, 173–174, 177, 179–181
 Critchley Simon 12
 Culler Jonathan 18, 19, 50–53, 57, 103, 104
 Czapliński Przemysław 213–214, 216–217, 219
- D**
 Damrosch David 17
 Darwin Charles Robert 183–185, 191–192, 194–195, 201, 204, 207
 Dauksza Agnieszka 213
 Derrida Jacques 8, 9, 11–13, 20, 24–26, 49, 51–57, 59–65, 67, 68–77, 89, 105–110, 118–124, 139–140, 186–187, 191–192, 207, 211, 217
 Diderot Denis 166
 Dissanayake Ellen 204
 Domańska Ewa 137, 215
 Donoghue Frank 27, 30
 Dreiser Theodore Herman Albert 158
 Drwięga Marek 123
 Dutton Denis 189, 204
 Dziadek Adam 189
- E**
 Eagleton Terry 20, 22–23
 Easthope Anthony 22
 Eco Umberto 78, 80–81, 136
 Eliot George 183, 184
 Evans Dylan 194–195
 Eysenck Hans Jürgen 198
- F**
 Fausto-Sterling Anne 172, 177
 Felsky Rita 159
 Feuerbach Ludwig Andreas 225
 Fish Stanley 27
 Flaubert Gustave 121
 Fleck Ludwik 223
 Flood Michael 166
 Ford Henry 158
 Foucault Michel 42–49, 146, 171, 187, 190, 193, 208
 Fourier Jean Baptiste Joseph 48
 Freud Sigmund 8, 9, 37, 46–47, 50, 51, 54, 57, 104, 112–123, 140, 194, 203
 Furedi Frank 19
- G**
 Gadacz Tadeusz 31
 Gadamer Hans-Georg 50
 Gajewski Krzysztof 220
 Gajusz Juliusz Cezar 148
 Gardiner Judith Kegan 166
 Garlick Steve 177–178, 180

- Gasché Rodolphe 12, 53–54, 76, 94, 118, 123–124
- Genosko Gary 98
- Głowiński Michał 53, 152
- Gödel Kurt 69
- Godzich Wład 141
- Goffman Erving 50
- Gołębiewska Maria 135
- Goodheart Eugene 200–201
- Gordon John 157, 158
- Gottschall Jonathan 20, 187–189, 190, 193–194, 196, 199–200, 204–205, 211
- Grace Victoria 98
- Greimas Algirdas Julien 132–134, 136–137, 216
- Gumbrecht Hans Ulrich 30, 143–145, 147, 159–161
- Habermas Jürgen** 219
- Harrison Thomas 152–154
- Hazlitt William 150
- Hearn Jeff R. 167, 169
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich 10, 50, 217
- Heidegger Martin 108–110, 151, 178
- Henryk V Lancaster 148
- Hillis Miller Joseph 17
- Hitler Adolf 154
- Hobbs Alex 163, 175, 181
- Hollinger David Albert 32
- Holter Øystein Gullvåg 180
- Homer 194
- Hopkins Gerard Manley 82
- Horacy właśc. Kwintus Horacjusz Flakkus 9, 127
- Houdebine Jean-Louis 122
- Humboldt Friedrich Wilhelm Heinrich Alexander von 18, 23, 32
- Husserl Edmund 13, 40–42, 45–46, 49, 57, 72, 106, 110, 118–124, 217
- Illies Florian 154, 155
- Ingarden Roman 106, 113–118, 120
- Iser Wolfgang 12, 125, 144
- Jakobson Roman** 11, 60, 77–87, 92–94, 104, 110–118, 120, 173, 217
- James Henry 165
- Jankowski Edmund 183
- Jarosz Krzysztof 118
- Jauss Hans Robert 161
- Jefremowicz Włodzimierz A. 65
- Jeleniewski Seidler Victor 176–177
- Jeż Tomasz Teodor właśc. Miłkowski Zygmunt Fortunat 183
- Johnson John A. 204–205
- Jung Carl Gustav 198
- Juvan Marko 28–29
- Kafka Franz** 7
- Kant Immanuel 26, 42–43
- Kaufman Michael 164, 175
- Keats John 150
- Kil Aleksandra 222
- Kimmel Michael Scott 164, 165–170, 174–175, 179
- Kipling Joseph Rudyard 208
- Klein Julie Thompson 20
- Kłosiński Krzysztof 9, 11, 61, 121, 139–189
- Kocjan Krzysztof 7
- Kockelmans Joseph J. 109
- Koper Beata 221

- Kowalcze-Pawlik Anna 12
 Kowalska Małgorzata 31, 106
 Koziółek Ryszard 220
 Kramnick Jonathan 205–207
 Kraszewski Józef Ignacy 183
 Kristeva Julia 122–123, 138, 140
 Król Marcin 90
 Królak Stanisław 10, 188
 Kruger Daniel J. 205
 Krzykowski Michał 222–223
 Kurkowska-Urbańska Dorota 87
 Kuziak Michał 215, 224
 Kwiatkowski Władysław 133–134
- Lacan Jacques 8, 10, 50, 112, 194
 LaCapra Dominick 150–151
 Laclau Ernesto 188
 Lacoue-Labarthe Philippe 109
 Laqueur Thomas Walter 172, 177
 Latour Bruno 216, 218, 220, 224–225
 Lauretis Teresa de 138, 141
 Lazzarato Maurizio 32
 Leder Andrzej 106, 217–218
 Lee John 174
 Leenhardt Maurice 89
 Lenin Włodzimierz właśc. Uljanow
 Władimir Iljicz 208–209
 Levant Ronald F. 174
 Levine George Lewis 185, 207
 Lévi-Strauss Claude 90, 93–94,
 133, 149, 222
 Loba Mirosław 52
 Lorenc Iwona 106
 Lorenc Magdalena 220
 Luhmann Niklas 223
- Lukács György 152
 Lutz Tom 158, 159
 Lyotard Jean-François 24, 53, 141
- Łotman Jurij Michajłowicz 111–113,
 115, 141
- Majewski Tomasz 219
 Makaruk Katarzyna 19
 Malinowski Bronisław 89, 97
 Mallarmé Stéphane 59–66, 68–70,
 72–76, 108
 Małczyński Jacek 222
 Man Paul de 186
 Marciniak Arkadiusz 137
 Markiewicz Henryk 64
 Markowski Michał Paweł 135, 214, 215
 Marks Karol właśc. Marx Karl 51,
 95, 107, 221, 223
 Maryl Maciej 221
 Matz Jesse 156
 Maupassant Guy de 136
 Mauss Marcel 75, 89–90, 92, 94, 97
 Max Daniel T. 188, 193
 Mayenowa Maria Renata 11, 77, 87,
 93, 104, 115
 McGowen Randall 150
 McLaughlin Kathleen 132
 Mellard James M. 192
 Messerschmidt James W. 180
 Michelstaedter Carlo Raimondo 152–153
 Migasiński Jacek 31, 106
 Miller Jacques-Alain 10
 Miller Paul Allen 55
 Misun Jakub 213
 Mitosek Zofia 79

Moebius właśc. Möbius August
Ferdinand 65, 67
Momro Jakub 107
Morris Desmond John 194
Mostowski Andrzej Włodzimierz 65
Mouffe Chantal 13, 188

Nabokov Vladimir Vladimirovich
185, 193
Nicholls Peter 156
Nietzsche Friedrich 50
North Michael 147, 156–159, 161
Nowak Piotr 31
Nussbaum Martha Craven 27
Nycz Ryszard 22, 35–40, 53, 212–
214, 216, 223–224

Orzeszkowa Eliza 183

Parsons Talcott 93, 173
Patočka Jan 118
Pease Bob 166, 176
Peirce Charles Sanders 222
Pellauer David 132
Picasso Pablo 86
Pini Barbara 176
Pinker Steven 189
Piotrowski Piotr 216
Platon 55, 220
Pleck Joseph Healy 174
Pomian Krzysztof 90
Pomorska Krystyna 77, 104
Ponge Francis Jean Gaston Alfred
59–62
Popowski Wacław Jan 49

Pratt Linda Ray 17, 19, 22
Pringle Keith 166
Proctor Robert Neel 225
Propp Włodzimierz właśc. Propp Wła-
dimir Jakowlewicz 128–134, 141
Proust Marcel 7–8
Pseudo-Longinos 9, 127

Rabaté Jean-Michel 146, 155–156
Readings Bill 17–18, 23
Reszke Robert 9
Rewers Ewa 215
Richard Jean-Pierre 63–68
Ricoeur Paul 122–123, 132, 135,
137
Riffaterre Michael 54
Rilke Rainer Maria 152–153
Ronse Henri 123
Rorty Richard 48–51, 124
Roudinesco Elisabeth 52, 54–55, 57
Rousseau Jean-Jacques 223
Ryan Vanessa Lyndal 206, 207

Sade Donatien Alphonse Francois de 48
Salwa Piotr 136
Saussure Ferdinand de 67, 77, 79,
81, 98–101, 128, 129, 131
Scarpetta Guy 122
Scherer Jacques 63
Scholes Robert 17, 19
Schönberg Arnold 152–153
Scott Walter 150
Seamon Roger 188, 201
Searle Jamie Lee 155
Searle John Rogers 105, 108

- Sendyka Roma 222
 Senechal de la Roche Roberta 218
 Shakespeare William 148, 149, 152, 206
 Shapiro James S. 148, 152
 Shelley Percy Bysshe 150
 Showalter Elaine 165
 Sinko Tadeusz 9, 127
 Skrendo Andrzej 222
 Slingerland Edward S. 207
 Sławiński Janusz 11, 85, 86
 Smith Adam 32
 Sofokles 9
 Souriau Étienne 134
 Sowa Jan 214, 215
 Spellmeyer Kurt 28, 29, 212
 Spencer Herbert 207
 Spolsky Ellen 202, 203
 Stalin Józef, właśc. Dżugaszwili Iosif Wissarionowicz 154
 Starobinski Jean 99
 Starr Gina Gabrielle 206
 Stiller Robert 8
 Strickland Ronald 32, 33
 Sussman Herbert L. 170–172, 177, 179–180
 Szacki Jerzy 90
 Szekspir patrz Shakespeare William
 Tabaszewska Justyna 214
 Taine Hippolyte Adolphe 196
 Tanalska Anna 93, 111
 Todorov Tzvetan 132
 Tokarska-Bakir Joanna 218–219
 Tomiche Anne 55
 Uldall Hans Jørgen 63
 Umerle Tomasz 221
 Valéry Paul Ambroise 82
 Vermeule Emily Dickinson Blake “Blakey” 206
 Walczewska Sławomira 40
 Warburg Abraham Moritz 222
 Weber Samuel 105
 Wedgwood Nikki 173
 Weinsberg Adam 93, 110
 Wharton Edith 165
 White Hayden 132, 137
 Whitehead Stephen M. 169
 Whiteside Shaun 155
 Whitfield John 190, 192
 Wilczyński Marek 137
 Williams Raymond Henry 21
 Wilson David Sloan 187, 194
 Wilson Edward Osborne 188, 200, 202, 207
 Wittgenstein Ludwig Josef Johann 158–159
 Wojtyga-Zagórska Wiesława 128
 Wolska Dorota 222
 Wyka Kazimierz 146
 Zemeckis Robert Lee 208

The subject of this volume is the situation of literary studies after the post-structuralist breakthrough.

The era of a great and single “science of literature”, originating from the same traditions, from a single theory of literature, is a chapter irrevocably closed in the literary studies projects discussed here. At that time, the language of literary studies was governed by the economy of accumulation: literature was treated as an aggregate which multiplied the information output of a message. Which, in turn, justified the incessant excavation work of its interpreters. The closed chapter in the history of literary studies was recorded, in Lyotard’s words, as a grand narrative, legitimising the study of literature in a double sense: research and education. As American academics, publishing in the *Bulletin of the Association of English Departments*, wrote at the beginning of the twenty-first century: “we’ve lost confidence that the study of literature means anything” and “we had to get off that high road to the kingdom of light” in which literature was, as Robert Scholes put it, “a quasi-sacred text” and its lecturer “a teacher-preacher”.

These shifts, disrupting the previous order of academic disciplines, reverberate through the university. The “idea”, which for the traditional University was a supervising concept, has given way to “technical training” in the service of multinational corporations. The University is changing, moving decisively away from the formula of a university of culture, aiming at the transmission of cultural heritage. There is a shift to a university of excellence, where excellence

is measured not by content, but by effectiveness. This is opposed by those who defend the humanities and literary studies, emphasising their role in the foundation of the university and democracy (Readings, Derrida, Nussbaum). Others surrender to the “invisible hand of the market”, trying to save the humanities as a kind of “service provision”, legitimised by neoliberal newspeak.

The status of theoretical discourse, which used to be the only legitimate access to the object of “literariness”, has thus changed, and the word “theory” itself has now become, as Jonathan Culler puts it, a “nickname” for a “puzzling mixture of writings” that challenge disciplinary boundaries. The paradox of this kind of new – let us say, just displaced – status of the discourse of the former discipline, which once could only be legitimately practised by its professionally qualified adepts, is that greater expectations are placed on the side, to put it crudely, of the non-professional. Adapting to the new situation may mean what the title of Easthope’s book calls for: *Literary into Cultural Studies*, therefore a turn towards cultural studies. The author preceded the thematic part of his dissertation *Towards a New Paradigm* with a parallel, as it were common, analysis of *Heart of Darkness* and... *Tarzan of the Apes*. Terry Eagleton even claims that cultural studies prostitutes literary research, because by entering everyday life as its researchers and admirers, we compliment it, which comes at the cost of losing the ability to criticise it.

This general change of perspective reaches such seemingly solid ground of literary studies as poetics, which “in the light of deconstruction” turns out to be not so much a traditional structure of a plan of expression as a structure of the inexpressible. When the time for revision came, poststructuralism demonstrated that even in Jakobson, who imposed a communicative theory of literature, one can find the sentence that poetic utterance “is not really about communication”. Whereas in Jakobson’s classical theory poetics was part of linguistics, the participation of poetics in the construction of heterology in Derrida’s would have to make linguistics part of poetics, a new poetics in which the “word” is experienced not as a representative of the object but as “delaying recognition”, “masking the object”, “replacing it with zero”, perhaps as an “atematic” word. A good poem – and the proof is the perceived pleasure of reading – is a poem after which nothing remains, no remainder, where everything will be “parried”, consumed. Only in a bad poem, in non-poetry, does a residuum of content remain.

While the past treated literature as the informative accumulation of a message, the opposite vision is now emerging: literature as a reset. Moving in this direction, we keep coming across new negative terms: literature is associated with waste (potlatch), with the suspension of our natural cognitive attitude towards the world (*epoche*), with the simulation of the process of signification through its infinite postponement, “a commentary on its own absence of meaning”, “emptiness” (Derrida).

The uncertainty of the discipline’s status can be seen in traditionally “strong” areas of theoretical literary studies, such as narratology. Interpretations of plot now clash with the structuralist tradition seeking a universal logic of plot as *langue*. The plot itself becomes pluralized in a single text (Barthes), deconstructed when it becomes an unfulfillable promise, a desire never satisfied (Brooks), or an object of negotiation or even a game of appearances masking the semantic immobility of the oppositions that fund it (Kristeva), or finally an instrument for perpetuating the patriarchal model of gender relations (de Lauretis).

Similar adventures afflict the traditional history of literature, which no longer maintains itself as a grand narrative, be it a history of ideas or even, as in structuralism, a history of devices (without names). The place of the grand narrative of history is taken by studies of a single, often randomly chosen, year.

Similar transformations are taking place in the new thematic field of literary studies, which is gender, with the traditional privileging of masculinity, which is now trying to re-situate itself on the map created by feminist criticism that is deconstructing it. It undergoes this deconstruction, but never loses hope for the possibility of its re-construction, critical of postmodernity. This is countered by proposals to trouble or undoing gender instead of reconstructing it (J. Butler).

Meanwhile, the supporters of “science” (in the strong sense) find a patron for the true study of literature in... Darwin, suspending the anti-positivist breakthrough. Paradoxically, all references by literary Darwinists to the ethos of science, critical of post-structuralism, are based on hyperbolised persuasion, as if the sole aim of these statements were to ensure not its scientism, even if only rhetorical, but rather its felicity, understood in Austinian terms. Which, in turn, along with the banality of the Darwinists’ revelations, embarrasses their polemicists. When, at last, the principal author of the new pa-

radigm, Joseph Carroll, presents a scenario in which “The Darwinian literary study [...] will ultimately absorb and supplant every other form of literary study”, all doubt vanishes.

Devoid of faith in the “textual world”, characteristic of the post-structuralist paradigm, the “new humanities” reaches, on the one hand, for agency, and on the other, seeks bridges over the divisions inherited from the anti-positivist breakthrough that isolate it from science. Bridges that connect it with technology (digital humanities), politics, economics, social life (engaged humanities), sciences (cognitive humanities), nature (posthumanities), art (artistic humanities). It seeks its place in teams and laboratories, but also in the politics that is meanwhile making a hostile takeover of its tools. It is in danger of becoming the occupation of “freeloaders”, or of becoming part of marketing. To teach critical self-knowledge again, the new humanities must open the “black boxes” of theory to practice and experimentation.

Keywords: humanities, literature, Theory, deconstruction, potlatch, *epoche*

Tematem zbioru studiów jest sytuacja literaturoznawstwa po przełomie poststrukturalistycznym.

Epoka wielkiej i jednej „nauki o literaturze”, wyrastającej z tych samych tradycji, z jednej teorii literatury, stanowi w omawianych projektach literaturoznawczych rozdział bezpowrotnie zamknięty. Wówczas w języku literaturoznawstwa obowiązywała ekonomia akumulacji: literaturę traktowano jako agregat mnożący wydajność informacyjną komunikatu. Co, rykoszetem, uzasadniało nieustające prace wydobywcze jej interpretatorów. Zamknięty rozdział w historii literaturoznawstwa zapisał się jako, mówiąc słowami Lyotarda, wielka narracja, legitymizująca studiowanie literatury, w podwójnym znaczeniu tego słowa: badawczym i edukacyjnym. Jak pisali na początku XXI wieku amerykańscy akademicy, publikujący w Biuletynie Stowarzyszenia Wydziałów Anglistycznych: „straciliśmy ufność, że studiowanie literatury znaczy cokolwiek” i „musieliśmy porzucić ową górną ścieżkę do królestwa światła”, w którym literatura była, jak to ujął Robert Scholes, „tekstem quasi-sakralnym”, a jej wykładowca „nauczycielem-kaznodzieją”.

Te przesunięcia, naruszające dotychczasowy porządek dyscyplin nauki, odbijają się na uniwersytecie. „Idea”, która stanowiła dla tradycyjnego Uniwersytetu „pojęcie kontrolujące” (*supervising concept*), ustąpiła na rzecz „treningu technicznego” na usługach międzynarodowych korporacji. Uniwersytet zmienia się, zdecydowanie odchodząc od formuły uniwersytetu kultury, mającego na celu transmisję dziedzictwa kulturowego. Następuje przejście do uniwersytetu sprawnościowego (*university of excellence*), sprawność zaś mierzy się nie kryteriami tre-

ści, lecz kryteriami skuteczności. Czemu przeciwstawiają się ci, którzy bronią humanistyki i literaturoznawstwa, podkreślając ich rolę w fundowaniu uniwersytetu i demokracji (Readings, Derrida, Nussbaum). Inni poddają się „niewidzialnej ręce rynku”, próbując ocalić humanistykę jako rodzaj „usługodawstwa”, legitymizującego się za pomocą nowomowy neoliberalnej.

Zmienia się więc status dyskursu teoretycznego, stanowiącego dawniej jedyny prawomocny dostęp do przedmiotu, jakim jest „literarność”, a samo słowo „teoria” staje się teraz, jak to ujął Jonathan Culler, „ksywką”, pod którą kryje się „zagadkowa mieszanina pism”, rzucających wyzwanie granicom dyscyplin. Paradoksem tego rodzaju nowego – powiedzmy: właśnie przemieszczonego – statusu dyskursu dawnej dyscypliny, który niegdyś mógł być uprawiany prawomocnie jedynie przez swoich, dysponujących uprawnieniami zawodowymi, adeptów, jest to, że większe oczekiwania lokują się po stronie, mówiąc ostrożnie, niesprofesjonalizowanej. Przystosowanie do nowej sytuacji może oznaczać to, do czego nawołuje tytuł książki Easthope’a: *Literary into Cultural Studies*, czyli zwrot w stronę kulturoznawstwa. Autor poprzedził programową część rozprawy *Towards a New Paradigm* przeprowadzoną paralelnie, niejako wspólną, analizą *Jądra ciemności* i... *Tarzana wśród małp*. Terry Eagleton uznaje wręcz, że studia kulturowe prostytuują badania literackie, dlatego że wchodząc w życie codzienne jako jego badacze i wielbiciele, kompletujemy je, co odbywa się kosztem utraty zdolności do jego krytyki.

Ta ogólna zmiana perspektywy dosięga tak, zdawałoby się, pewnego gruntu literaturoznawstwa, jak poetyka, która „w świetle dekonstrukcji” okazuje się nie tyle tradycyjną strukturą planu wyrażenia, co strukturą tego, co niewyraźne. Kiedy nadszedł czas rewizji, poststrukturalizm pokazał, że nawet u Jakobsona, który narzucił komunikacyjną teorię literatury, można znaleźć zdanie, że w wypowiedzi poetyckiej „w istocie nie idzie o komunikację”. O ile w klasycznej teorii Jakobsona poetyka stanowiła część językoznawstwa, to udział poetyki w budowaniu heterologii u Derridy musiałby językoznawstwo uczynić częścią poetyki, nowej poetyki, w której „słowo” odczuwane jest nie jako reprezentant przedmiotu, ale jako „opóźnienie rozpoznania”, „zamaskowanie przedmiotu”, „zastąpienie go zerem”, może jako słowo „atematyczne”. Dobry poemat – a dowodem jest odczuwana rozkosz lektury – to poemat, po którym nic nie zostaje, żadna reszta, gdzie wszystko będzie „odparowane”, skonsumowane. Tylko w złym poemacie, w nie-poezji, pozostaje residuum treści.

Gdy przeszłość traktowała literaturę jako akumulację informacyjną komunikatu, teraz pojawia się wizja odwrotna: literatury jako resetu. Podążając w tym kierunku natrafiamy wciąż na nowe określenia negatywne: literaturę kojarzy się z marnotrawstwem (potłacz), zawieszaniem naszego naturalnego nastawienia poznawczego do świata (*epoche*), symulowaniem procesu znaczącego poprzez jego nieskończone odraczanie, „komentarzem do własnej nieobecności sensu”, „pustostanem” (Derrida).

Niepewność statusu dyscypliny widać w tradycyjnie „mocnych” dziedzinach literaturoznawstwa teoretycznego, jak narratologia. Interpretacje fabuły ścierają się teraz z tradycją strukturalistyczną, szukającą uniwersalnej logiki fabuły jako *langue*. Sama fabuła ulega spluralizowaniu w jednym tekście (Barthes), dekonstruuje się, kiedy staje się obietnicą niemożliwą do spełnienia, nigdy nie zaspokojonym pożądaniem (Brooks), albo przedmiotem negocjacji, a nawet grą pozorów, maskującą semantyczny bezruch opozycji, które ją fundują (Kristeva), czy w końcu instrumentem utrwalania patriarchalnego modelu relacji między płciami (de Lauretis).

Podobne przygody dotyczą tradycyjnej historii literatury, która nie utrzymuje się już w postaci wielkiej narracji, czy to historii idei, czy nawet, jak w strukturalizmie, historii chwytów (bez nazwisk). Miejsce wielkiej narracji dziejowej zajmują studia jednego, często przypadkowo wybranego, roku.

Podobne przekształcenia dotyczą nowego obszaru tematycznego literaturoznawstwa, jaki stanowi gender, z tradycyjnym uprzywilejowaniem męskości, która teraz usiłuje się usytuować na nowo na mapie stworzonej przez dekonstruującą ją krytykę feministyczną. Ulega temu zdekonstruowaniu, nigdy wszak nie tracąc nadziei na możliwość swojej re-konstrukcji, krytycznej wobec ponowoczesności. Czemu przeciwstawiają się propozycje, by – zamiast gender rekonstruować – kłopotać go lub znosić (J. Butler).

Tymczasem zwolennicy „nauki” (w sensie mocnym) znajdują patrona dla prawdziwego badania literatury w... Darwinie, zawieszając przełom antypozytywistyczny. Paradoksalnie, wszystkie krytyczne wobec post-strukturalizmu odwołania darwinistów literaturoznawczych do ethosu nauk ścisłych sięgają do jarmarcznie zhiperbolizowanej perswazji, jakby jedynym celem tych wypowiedzi było zadbanie nie o jej – nawet tylko retoryczny – scjentyzm, lecz, po Austinowsku pojętą, fortunność. Co, z kolei, obok banalności objawień darwinistów, wprawia w zakłopotanie ich polemistów. Kiedy wreszcie główny twórca nowego paradygmatu Joseph Carroll przedstawia scenariusz, w którym „Darwinowska nauka

o literaturze [...] ostatecznie wchłonie i wyprze każdą inną formę nauki o literaturze”, wszelkie wątpliwości nikną.

Pozbawiona wiary w „tekstowy świat”, charakterystycznej dla paradygmatu poststrukturalistycznego, „nowa humanistyka” sięga, z jednej strony, po sprawczość, z drugiej strony szuka mostów ponad izolującymi ją od nauki podziałami odziedziczonymi po przełomie antypozytywistycznym; mostów, które łączą ją z techniką (humanistyka cyfrowa), polityką, ekonomią, życiem społecznym (humanistyka zaangażowana), naukami ścisłymi (humanistyka kognitywna), przyrodą (posthumanistyka), sztuką (humanistyka artystyczna). Szuka swojego miejsca w zespołach i laboratoriach, ale także w polityczności dokonującej tymczasem wrogiego przejęcia jej narzędzi. Grozi jej bowiem zgoda na to, że będzie zajęciem „darmozjadów”, albo przystąpienie do marketingu. Żeby znów uczyć krytycznej samowiedzy nowa humanistyka musi otwierać „czarne skrzynki” teorii na praktykowanie i eksperymenty.

Słowa kluczowe: humanistyka, literatura, Teoria, dekonstrukcja, potłacz, *epoche*

Redaktor
Michał Noszczyk

Projekt okładki, redakcja techniczna i łamanie
Michał Noszczyk

Korekta
Marzena Marczyk

Redaktor inicjujący
Przemysław Pieniążek

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.07.2022:
Copyright © 2021 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone



Sprzysiamy otwartej nauce. Od 1.08.2022 publikacja dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu
w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl



<https://orcid.org/0000-0002-5541-1865>

Kłosiński, Krzysztof

Poza zasadą komunikacji / Krzysztof Kłosiński.

- Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego,
2021

Wydawca:

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

<https://doi.org/10.31261/PN.4071>

ISBN 978-83-226-4113-2

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-4114-9

(wersja elektroniczna)

Druk i oprawa:

Volumina.pl Daniel Krzanowski

ul. Księcia Witolda 7–9

71-063 Szczecin

Wydanie I. Arkuszy drukarskich: 16,25. Arkuszy wydawniczych: 14,5.

Publikację wydrukowano na papierze 100 g. PN 4071. Cena 24,90 zł (w tym VAT).

[Kup książkę](#)

Prof. Krzysztof Kłosiński, przewodniczący Komitetu Nauk o Literaturze PAN w latach 2007–2019, zajmuje się historią literatury XIX i XX wieku oraz teorią literatury, jest tłumaczem (m.in. Barthesa i Derridy) i krytykiem literackim (w mediach). Napisał monografie poświęcone Romanowi Jaworskiemu i Elizie Orzeszkowej, tomy studiów o prozie i poezji polskiej XX wieku (*Eros. Dekonstrukcja. Polityka; Poezja żalu; W stronę inności*), liczne teksty poświęcone pytaniu: czym jest literatura?

Nicość w pracy • Humanistyka
w uniwersytecie • Status dyskursu
teoretycznego • Poetyka w świetle
dekonstrukcji • Literatura jako
potłacz (z dziejów pewnej idei)
• Literatura jako *epoche*. Literackie
warunki doświadczenia • Fabuła
i fabułoznawstwo – zagadnienia
interdyscyplinarne • „O roku ów”.
Rokowania historii literatury
• De(re)konstrukcja męskości
• Literaturoznawczy darwinizm
• H u m a n i s t y k a n o w a

Cena 24,90 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-4114-9



Więcej o książce



[Kup książkę](#)